

9. Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр : Постанова Кабінету Міністрів України від 12 лип. 2017 р. № 545. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 09.03.2021).
10. Шаумаров Г. Б. Дифференціальна психологічна діагностика задержек психического развития на основе анализа стандартизованной методики : дис. канд. психол. наук. Москва, 1980.
11. Лубовский В. И. Современные проблемы диагностики задержки психического развития. *Психологическая наука и образование*. 2012. Том 4. № 1. С. 1–5.
12. Про внесення змін до Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах : Постанова Кабінету Міністрів України від 09 серп. 2017 р. № 588. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/588-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 09.03.2021).
13. Зиглер Е., Ходапп Р. Глухота розумової відсталості / пер. з англ. О. Г. Карагодіна. Київ : Сфера, 2008. 344 с.
14. Инденбаум Е. Л. Психосоциальное развитие подростков с легкими формами интеллектуальной недостаточности : автореф. дис. ... докт. психолог. наук : 19.00.10. Москва, 2011. 40 с.
15. Малофеев Н. Н., Шматко Н. Д. Базовые модели интегрированного обучения. *Дефектология*. 2008. № 1. С. 71–78.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ В ІНКЛЮЗИВНИХ КЛАСАХ ЗА ДОПОМОГОЮ ПРОЄКТНОГО МЕТОДУ

Омельчук Олександр Васильович,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри теорії і методики трудового навчання та технологій,

Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії

ім. Тараса Шевченка,

E-mail: otmelchukov@meta.ua

Омельчук Василь Іванович,

вчитель трудового навчання,

Цеценівський навчально-виховний комплекс

«Загальноосвітній навчальний заклад I–II ступенів –

дошкільний навчальний заклад»,

Кременецький район, Тернопільська область

E-mail: otmelchukov@meta.ua

У сучасних умовах реформування та модернізації вітчизняної освіти, розбудови Нової української школи досить актуальною є проблема реалізації інклюзивного навчання дітей та молоді в закладах освіти різних типів та форм власності.

Організація процесу навчання, в якому всі діти незалежно від особливостей їх фізичного розвитку, культурних і мовних особливостей включені в загальну систему, отримала назву інклюзивна освіта.

Питання організації інклюзивної освіти та стратегій, проблем і перспектив інклюзивної освіти було висвітлено у працях В. Бондара, З. Удич, А. Колупаєвої, А. Шевцова, І. Ярмощук та ін.

Поширення в закладах загальної середньої освіти процесу інклюзії дітей з обмеженими можливостями фізичного та (або) психологічного розвитку в освітніх організаціях є не тільки відображенням часу, але і являє собою ще один крок до забезпечення повноцінної реалізації прав дітей на отримання доступної освіти. Це пов'язано і з актуальністю даного

питання, і з тим, що в Україні прийнято ряд документів, які регламентують навчання дитини з особливими освітніми потребами спільно із здоровими однолітками [1].

У Новій українській школі заохочується інклюзивна освіта. Для учнів з особливими потребами створюються умови для навчання спільно з однолітками. Для таких дітей запроваджуються індивідуальні програми розвитку, зокрема корекційно-реабілітаційні заходи, психолого-педагогічний супровід і необхідні засоби навчання [2, с. 29].

Головною метою шкільного предмету трудове навчання є формування технологічно освіченої особистості, підготовленої до самостійного життя і активної перетворювальної діяльності в умовах сучасного високотехнологічного, інформаційного суспільства. Одним із завдань предмета є створення умов для самореалізації кожного учня.

«Ми підтримуємо думку Т. Бербец, що уроки трудового навчання завжди були важливими та необхідними засобами розвитку психічних та моральних сторін особистості. Заняття трудовою діяльністю завжди були і будуть фізичною та інтелектуальною потребою. Цей предмет тісно пов'язаний з політехнічною підготовкою школярів, яка дає знання основ сучасної техніки, її технологій та знайомить з організацією виробництва. Трудове навчання знайомить школярів з загальними трудовими знаннями та навичками, навчає творчо ставитись до праці. Відтак, виникає потреба у підготовці вчителів до створення умов для самореалізації та розкриття творчої індивідуальності кожної дитини, зокрема дитини з особливими потребами на уроках трудового навчання» [3, с. 11].

Можна з упевненістю сказати, що інклюзивна освіта розширює особистісні можливості всіх дітей, допомагає виробити такі якості, як гуманність, толерантність, готовність до допомоги. Інклюзивна освіта є принципово новою системою, де учні та педагоги працюють над спільною метою – доступним і якісним освітою для всіх без виключення дітей. Всі діти можуть вчитися – потрібно лише створити відповідні умови для їх навчання.

Освітній процес в класах з інклюзивним навчанням у закладах середньої загальноосвітньої освіти здійснюється відповідно до робочого навчального плану школи, складеного на основі типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів, затверджених Міністерством освіти і науки України, з урахуванням потреб учня та особливостей його психофізичного розвитку [4, с. 78].

При складанні індивідуального навчального плану вчитель в першу чергу повинен проаналізувати відповідність вимог навчальної програми та методів, що будуть використовуватися на уроці, актуальним і потенційним можливостям дитини з особливими освітніми потребами.

Серед методів навчання, які забезпечують реалізацію вимог інклюзивної освіти найбільш ефективний метод проєктів.

Суть методу проєктів полягає в наданні учням можливості самостійного придбання знань в процесі вирішення практичних завдань або проблем, що вимагає інтеграції знань з різних предметних областей. Метод проєктів як педагогічна технологія включає сукупність дослідницьких, пошукових, проблемних методів, творчих за своєю суттю.

Використання методу проєкту в інклюзивну класі надає вчителю трудового навчання можливість побудувати навчальний процес з урахуванням інтересів дитини, її здібностей.

Метод проєктів у навчанні допомагає реалізації актуальної вимоги інклюзивної освіти – включення батьків в навчальний процес. У зв'язку з цим в якості специфічної особливості методу проєктів в інклюзивну класі стає організація роботи з батьками. У лінії зв'язку учень-вчитель-батько-навчальний матеріал проєкт може стати шляхом індивідуалізації темпів і рівня вивчення шкільної програми (як уже вказувалося варіативність освітніх програм – обов'язкова умова інклюзивної освіти). А захист проєктів не тільки підсумок самостійного занурення в проблему, а й свято подолання труднощів. Для додання певної урочистості моменту захисту проєктів її можна проводити при присутності батьків, причому саме їхня участь може бути не тільки в Як пасивних глядачів, а й активних учасників.

Технологія використання методу проєктів для побудови самостійної роботи учнів над навчальним матеріалом, крім залучення до неї батьків включає в себе ряд особливостей. Серед них обов'язкове позначення учителем етапів роботи над проєктом з виділенням обсягу роботи; здійснення педагогом контрольних функцій за результатами роботи (Окремі фрагменти майбутнього проєкту можуть представлятися учнями на спеціально відведеному для цього часу уроку); надання учителем консультативної допомоги батькам і учням при роботі над проєктом, використання уроку для виконання окремих елементів проєкту.

У вимоги до проєкту можуть бути включені форми його оформлення. Наприклад, в якості форми проєкту може бути форма дитячої книги (Така форма може бути використана незалежно від віку і класу). Представлення проєкту в формі дитячої книжки означає наявність ілюстрацій до сформованого тексту, особливості побудови самого тексту, особливості оформлення тощо.

Актуальність методу проєктів в інклюзивній освіті трудового навчання визначається тим, що він орієнтований на самостійну діяльність учнів, яка може здійснюватися в індивідуальній, парній, груповій діяльності. Метод може бути використаний не тільки в організації позашкільної роботи з предмета, а в якості методу урочної діяльності.

В основі методу проєктів лежить розвиток пізнавальних навичок учнів, умінь самостійно конструювати свої знання, умінь орієнтуватися в інформаційному просторі, розвиток критичного мислення. Організація проєктної діяльності в ході уроку має свої специфічні особливості, наприклад використання системи випереджальних завдань, рівень складності яких відповідає рівню можливості самих учнів. Завдяки випереджаючим завданням можна здійснення міжпредметних зв'язків і проведення інтегрованого уроку, зміст якого об'єднає два шкільних предмета в одне єдине ціле, допомагаючи учням досягнути єдності і взаємозв'язок знань в силу єдності та цілісності світу.

Особливість інклюзивного класу вносить певні зміни в технологію використання методу проєктів в навчанні. В першу чергу етнологію методу, це стосується оцінки проєкту. При наявності певної стандартизації в параметрах оцінки проєктів дана стандартизація вимагає певного коригування в роботі з різними дітьми, які навчаються в умовах одного класу. Пріоритетними показниками оцінки стають: ступінь самостійності при виконанні окремих дій (пошукових, оформлювальних і т.д.); виконавська дисципліна дотримання графіка або порядку роботи; активність (її проявом є будь-яке звернення дитини до вчителя, як за консультацією, так і з презентацією виконаного або пропозиціями, що зробити і як).

Пояснюючи навчальний матеріал до виконання проєкту, учням з особливими потребами, учитель демонструє прийоми виконання роботи, показує кінцевий зразок і знайомить учнів з технологічною картою на виготовлення проєктованого виробу, в якій вказується порядковий номер операції, креслення або технічний малюнок і обладнання. Для учнів з особливими потребами цієї інформації може бути недостатньо, так як і вони затрудняються в читанні креслення, насилу співвідносять схематичне зображення і реальний об'єкт, тому технологічна карта повинна бути більш докладною. Технологічні операції при цьому необхідно описати більш детально. Огляд можливих помилок дає можливість не допускати їх.

Не дивлячись на всі подробиці технологічної карти, є категорія учнів, які не можуть уявити технологічний процес в цілому і після виконання кожної операції підходять до учителя з питанням про подальші дії. Тому для такої категорії учнів, а так само для людей з вадами зору школярів пропонуємо розбити технологічну карту на окремі картки, що містять не весь технологічний процес, а лише одну операцію. При цьому картка виконується в форматі А4, шрифт збільшується. Додатково детально при цьому вводиться зразок поопераційного виконання, який допомагає дитині співвіднести технічний малюнок операції з реальним предметом і його видом. Даний підхід дозволяє розвивати технологічне мислення. Для людей з вадами слуху учнів карточки можуть супроводжуватися відеопоказ кожної технологічної операції.

Крім того, завершення проєкту можна представити за допомогою технології «портфоліо».

«Портфоліо» – це зібрання різних творчих проєктів, а також опис основних форм і напрямів їхньої навчальної і творчої активності: участь у конкурсах, навчальних і виховних заходах, виконання різного роду творчих завдань, результати його спортивних і мистецьких досягнень і ін.

Метод передбачає і якісну оцінку його праці, наприклад, за параметрами повноти, різноманітності й переконливості матеріалів, якості представлених робіт; дає широке уявлення про динаміку навчальної та творчої активності учня, спрямованості його інтересів.

Отже, з її допомогою складається наочна і цілісна картина, яка відображає систему оцінки якості освіти по предмету трудове навчання (Окремих модулів, тем). Технологія «Портфоліо» дозволяє якісно і тактовно реалізовувати диференційований підхід, здійснювати індивідуалізацію навчального процесу з урахуванням не тільки розумових, але і фізичних даних учнів, не акцентуючи на цьому їх увагу, не виділяючи їх «обмежені можливості».

Мета застосування даної технології – забезпечити кожному учневі умови для максимального розвитку його здібностей, задоволення пізнавальних потреб, розвитку особистісних компетенцій в процесі освоєння змісту освіти. Йдеться про нове розуміння навчального процесу як стимулюючого саморозвиток школяра шляхом підвищення його самооцінки, свободи вибору їм видів, способів, засобів діяльності.

Можливість вибору не тільки створює умови для розвитку індивідуальності, але і вчить самостійності, сприяє якісній соціалізації дитини. Роль вчителя трудового навчання в цьому випадку, полягає у «створенні необхідних умов для становлення учня як вільного і самостійного суб'єкта діяльності. Іншими словами, він повинен організувати таку взаємодію в системі «вчитель-учень», в якому школяр здійснював би самоврядування вченням».

Отже, сучасною школою накопичений великий арсенал технологій навчання. Звернені до різних дидактичних теорій, побудовані на основі використання різноманітних методів, засобів і прийомів, представлені в працях теоретиків і практиків технології навчання учнів звичайної школи, класу можуть бути адаптовані в простір інклюзивної освіти, дозволяючи раціоналізувати процес навчання різних дітей в одному класі.

Список використаних джерел:

1. Вступ до реабілітації та реабілітації дітей з обмеженнями життєдіяльності / заг. ред. В. В. Бурлака. Київ : Герб, 2007. 293 с.
2. Нова українська школа : концептуальні засади реформування середньої школи. Київ, 2016. 36 с.
3. Бербец Т.М. Підготовка майбутніх учителів трудового навчання до роботи в закладах середньої освіти в умовах інклюзії. Актуальні проблеми підготовки вчителя трудового навчання та технологій: теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць / О.В. Марущак (голова) та ін. Вінниця : ПП Балюк І. Б., 2019. Вип. 2. С. 9–11.
4. Садова І. Проблеми та перспективи впровадження інклюзивної освіти в Україні. *Молодь і ринок* : щомісячний науково-педагогічний журнал. 2015. № 9. С. 77–82.